Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

بسم الله الرحمن الرحیم

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

د کتاب ځانګړنې:

||||||||||||||||||||||||||||||||||||||||||||

د کتاب نوم ::: داستان څه دی او څنګه لیکل کېږي؟

لیکوال ::: جواد نعیمي.

ژباړن ::: صالح محمد صالح.

چاپکال ::: 1382ل/ 2004م کال.

خپرندوی ::: بېنوا فرهنګي ټولنه- کندهار.

چاپشمېر ::: (500) ټوکه.

کمپوز/ډیزاین ::: د هوسۍ مجلې اداره.

کمپیوټرچاري ::: بېنوا فرهنګي ټولنه- کندهار.

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډالۍ:

زما د هېواد کيسه ليکوالو ته، چې هيله ده د ټولنې له هرې برخې څخه سوژې د کيسې په بڼه راونغاړي.

صالح

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

داستان څه دی او څنګه ليکل کېږي؟

داستان، يو ادبي ژانر دی، چې له ډېر پخوا څخه انسان ورته پام کړی او د بشر پر ژوند او فکر يې ژور اغېز اچولی دی. انسانانو په هره دوره کې د خپلو ارمانونو او هيلو د خپراوي لپاره، د هنري داستانونو جوړښت ته لاس غزولی او اوس هم ورسره مل دی، چې په دې توګه خپل فکرونه په نامستقيم ډول نورو ته ورسوي.

د دې مقولې د ارزښت په برخه کې په ديني سرچينو، په ځانګړې توګه د خدای په کلام کې له زياتو داستان ډوله نکلونو سره مخ کېږو، چې پر ځانګړنو او جوړښتونو يې خبرې کول، زيات وخت ته اړتيا لري.

له شك پرته، د اسلامي او انقلابي موخو خپرول او پراختيا، له ټولو هنري قالبونو، په ځانګړې توګه له داستان څخه ګټه اخيستنې ته اړتيا لري.

ځکه چې زموږ د عقيدې او ايډيال دښمن هم هڅه کوي، له هرې وسيلې څخه په کار اخيستو، يا هم له بېلابېلو هنري قالبونو څخه په ګټه اخيستو سره د انساني، فطري او ديني فکرونو، دغه راز د اسلامي ارزښتونو په له منځه وړلو کې ترې کار واخلي.

پر همدې بنسټ، کله چې د نړۍ داستاني ادبياتو ته کتنه کوو، الحادي او غرب ځپلې انديښنې او خپلې هم په کې له ورايه کتای شو. دا مهال، چې موږ د خپل ليدلوري له مخې، ځانګيز او هدف لرونکي هنري ارزښتونه نه نفي کوو، په دې باور يو چې که ښکلی قالب او سمه منځپانګه(محتوا) په يوه هنري اډانه کې راڅرګنده شي، نو دغه هنري مطلب په اغېزناك ډول پيام اخيستونکو ته لېږدېدلی دی.

نو، د داستان ژور اغېز، اهميت او ارزښت ته په پام سره، د دغه هنري قالب جذابيت او اړتيا، د ارمان او ايمان پايښت ګڼل کېږي.

له همدې کبله، موږ هم په دې هيله يو چې د پاك خدای په مرسته، د داستان په اړه ځينې مهمې برخې مطرح کړو، چې د داستان په اړه مو ځينې سرليکونه او نيوليکونه خپلو لوستونکو ته ټاکلي، چې دلته به وړاندې شي.

په دې بحث کې راغلي توکي، هغه څه چې بايد وي، نه دي. بلکې يوازې يو بڅرکی ګڼل کېږي چې پراختيا او بشپړتيا يې د داستان په ځوانو مينه والو پورې اړه لري.

ښايي دا بحث يوازې د يوې شمعې يوه وړه وړانګه وګڼو، چې د مينه والو په زړونو کې د مينې او لېوالتيا د راپارونې په موخه، د لمر پرلوري د لار پرانيستنې لپاره بله شوې وي.

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ښېلاښېلو دليلونو له مخې، هڅه کوو د داستان د عناصرو په اړه ښېلاښېل سرليکونه ولرو. د دغو توکو راټولونه او لا پراختيا د مينه والو او لوستونکو دنده ده... په دې هيله چې دا وړه ټولګه د پلټونکو په لاسونو کې د يوه بل مشال په څېر وي، چې پرمخ پرته لار ورته روښانه کړي.

د خدای په امان

جواد نعيمي ــ مشهد

1370ل کال_ پسرلی

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

د داستان ځینې تعریفونه

موږ، دلته د داستان اصطلاح په عامه مانا تر غور لاندې نیسو او پر هغو تعریفونو هم کتنه کوو، چې د هغه په اړه رامنځته شوي دي. موږ پوهېږو چې داستان په لومړي ګام کې د انسان له احساس سره تړاو لري. د خوند او تفریح پر رامنځته کولو سربېره د نورو کسانو له تجربو څخه هم د ګټه اخیستنې په برخه کې مرسته کوي.

نو له عیني انځوریز داستان څخه تعبیر، له ژوند څخه د لیکوال برداشت اود هغې هڅې څرګندونه ده، چې فکرونه او عواطف تر اغېزې لاندې راولي.

بل تعریف: د یو لړ رښتینو پېښو ټولګه ګڼل کېږي، چې په ژوندي ډول له جزئیاتو سره یوځای بیان شوی وي، چې لوستونکي یا اورېدونکي هم هغه مجسم کړای شي.

جوزف شیپلي، د نړۍ د ادبي اصطلاحاتو په فرهنګ کې لیکي: د داستان تعریف داسې راغلی دی:

"داستان د پېښو د ګزارش او روایت لپاره یوه عامه اصطلاح ده. په داستاني ادبیاتو کې داستان ننداري او د یوه هدف لپاره د دوو متضادو ډلو ترمنځ لانجو او هڅو ته وایي."

فاسټر په "د رمان جنبې" نومي کتاب کې داستان د وخت له اوږدوالي سره سم د پېښو بیان ته وایي. دی د بېلګې په توګه تر سهارنۍ وروسته غرمنۍ(د غرمې ډوډۍ) او تر دوشنبې وروسته سه شنبه، دغه راز تر مړینې وروسته تباهي یادوي...

هغه وړاندې زیاتوي: "داستان په حقیقت کې تر ټولو ساده او حقیر ادبي ارګانیسم ته وایي. خو یو بل څه چې په "رمان" نومي پېچلي ارګانیسم کې هم شته، هغه یو ګډ لامل دی، چې په داستان کې هم موندل کېږي."

ځینې داسې داستانونه هم شته، چې د وخت ترتیب په کې نه مراعاتېږي. خو بیا هم د "وخت" عنصر د پېښې په څېر په داستان کې خپل ځای لري .

د (داستان: تعریفونه، اوزارونه او توکي) نومي کتاب لیکوال د داستان تعریف داسې کوي:

"داستان هغه منثور هنري اثر ته وایي، چې تر تاریخي ارزښت وړاندې د لیکوال د خپل نوښت، تخیل او هنر زېږنده وي. داستان د تاریخ پر بنسټ رښتینی وي، یا یې هم د تخیل له څواک څخه سرچینه اخیستې وي. په هر حال یې غوره صفت دا دی، چې د لوستونکي د روحاني خوند لپاره ولیکل شي او لږ دې د پوهونې لپاره.

په بله مانا، داستان په لومړي ګام کې د لوستونکي له زړه، احساساتو او عواطفو سره مل کېږي او په دویم ګام کې د هغه له پوهې او د استدلال له څواک سره.

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

استادانه داستان، لوستونکی اړ باسي، چې غور وکړي، خو د ټولو داستانونو موخه دا ده چې لوستونکو ته د حس کولو امکان ورکړي."

په دې تعریف کې څو ټکي د ځنډ وړ دي، د منثور هنري اثر توری دا څرګندوي چې لومړی داستان یو هنري شکل دی. دویم دا چې هر منثور اثر داستان نه ګڼل کېږي. موږ پوهېږو چې تاریخي، فلسفي او ټولنیز اثار، دغه راز یونلیکونه، ژوندلیکونه او نورې لیکنې، ان ادبي ټوټې هم کېدی شي ځانګړی جذابیت او نورې هنري ځانګړنې ولري. خو بیا هم په لومړي ګام کې د انسان له احساساتو او عواطفو سره نه مل کېږي. بلکې د هغه پر پوهې او د استدلال پر ځواک تکیه کوي، چې په داستانونو کې نه شمېرل کېږي .

دا جمله چې: "تر یوه حده د پوهونې لپاره..." دا څرګندوي چې داستان په یوه مانا د نورو هنرونو غوندې نه دی. ځکه چې کولای شي له تاریخي، فلسفي، سیاسي، ټولنیزو او روزنیزو مسایلو سره هم یو شي. کله بیا تر یوه حده د لوستونکي د استدلال له ځواک سره یو کېږي. دا داستاني او غیرداستاني توکي، داستان له نورو هنرونو څخه تر یوه حده بېلوي.

خو باید وویل شي، چې روزنیز، فلسفي، سیاسي او ټولنیز داستانونه، هر یو خپل ارزښت لري او د نفي کولو وړ نه دي.

پر دې سربېره، باید یادونه وشي، چې د هر داستان هنري ارزښت د داستان په ټولو جوړښتونو کې د سوچ او موخې له رسوخ، دغه راز د هغه له پیام او منځپانګې سره تړاو دی.

د ځنډ وړ بله خبره په وروستي تعریف کې راغلې ده. هغه د لوستونکو د حس په امکان پورې اړه لري،چې د تعریف په پایکې ورتهاشاره شوې ده.

د داستان په مرسته لوستونکي سوچ ته هڅول بنسټیز کار دی، خو هغه لیکوال یې له عهدې وتلای شي، چې استادانه او له نوښت څخه ډک کار وکړي. داسې یو هنر وکاروي، چې اغېزناک وي او پر نورو اغېز وکړي. دغه راز د خپلو لوستونکو لپاره دا امکان په لاس ورکړي، چې هرڅه حس کړي، لمس کړي، ویې ځکي، هضم یې کړي، د لید او لیدلوري ځواک یې زیات کړي.

"جوزف کنراد" وایي:

"هغه دنده چې غواړم ترسره یې کړم، دا ده چې د لیکل شوي توري په مرسته تا ته دا امکان درکړم چې واورې، حس کړې. تر ټولو مهمه لا دا چې تا ته دا امکان درکوم چې ووینې."

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

په داستان کې خبرې اترې

خبرې اترې څه دي؟ هغه خبرې او ويناوې چې په يوه داستان کې د شخصيتونو ترمنځ کېږي او په داستان يا نورو ادبي ژانرونو کې د يوه يا ډېرو شخصيتونو څرګندونو ته، خبرې اترې وايي .

پوهېږو چې شخصيت جوړونه يو ارزښتمن داستاني توکی دی. شخصيتونه انسانان دي او انسانان د پوهونې راپوهونې لپاره خبرو ته اړتيا لري. نو پر دې بنسټ خبرې اترې هم د داستان په جوړښت او شخصيت جوړونه کې يوه بنسټيزه برخه ګڼل کېږي. په حقيقت کې په طبيعي ډول په داستان کې د خبرو اترو ليکل، کوم اسانه کار نه دی. خو په هر حال، د زده کړې وړ دي، د مطالعې له لارې (په ځانګړې توګه نندارليکونو "نمايشنامو" د مطالعې له لارې) يا هم د خلکو خبرو ته د غوږ نيولو او له هغو څخه د يوه مشترك کيفيت د موندلو له لارې کولای شو، چې تر ډېره حده "خبرې اترې" ترلاسه کړو. څرګنده خبره ده چې هره خبره په همدغه بڼه داستان ته نه شو دننه کولای. داستان ليکونکی بايد له ټولو اورېدل شويو خبرو څخه د خبرو اترو ليکلو ته هغه څه وټاکي، چې اغېزناك او د موخې په څرګندتيا کې مرستندوی وي. هغه په دې برخه کې زياتونې او کمونې هم وکړي. بايد له ځانه وپوښتي چې ايا اتل يې د خپلو ځانګړنو له مخې يوازې هماغسې خبرې وکړي، که نه؟ که داسې خبرې وکړي څه به وشي؟ که داسې خبرې ونه کړي، څه به پېښ شي؟

د "خبرو اترو" يوه دنده په حقيقت کې د داستان "رښتيا څرګندول" يا هم "رښتيا خوښونه" ده. لوستونکی هم هغه وخت داستان لولي، چې پېښې د پېښېدو وړ يا لږ تر لږه د امکان وړ ومومي. شخصيت جوړونه او د هغه په خولو کې د خبرو ځايول هم بايد له دې مسلې سره مرسته وکړي.

د ډيالوګ يا خبرو اترو په مرسته ليکوال کولای شي چې لوستونکي ته هغه چاپېريال او فضا ولېږدوي، چې پېښه په کې کېږي. دا خبرې اترې بايد داسې وليکل شي، چې تر يوه حده د داستان د شخصيتونو ځانګړتياوې هم څرګندې کړي. تر ټولو ارزښتمن لامل چې د لوستونکو په نظر کې داستاني شخصيت رښتينی انځوروي. د هغه له شخصي ځانګړنو سره د هغه د خبرو اترو يووالی دی.

ليکوال بايد هېڅکله هم په ډېرو او بې هدفه خبرو سره خپل لوستونکي ستړي نه کړي. که خبرې اترې لوستونکو ته څه ورنه کړي، بايد وپوهېږو چې بې ګټې دي. خبرې اترې بايد د داستان په جوړښت کې داسې ځای شوې وي، چې د يوې برخې له منځه وړل بايد د داستان جوړښت ته زيان ورسوي.

خبرې اترې بايد د هغو له شخصيتونو سره همغاړې، همنوا او طبيعي وي. پر دې بنسټ، زلمی شخصيت بايد د زلميتوب په تناسب خبرې وکړي او هوښيار ځوان بايد هوښيارانه وغږېږي، ځکه چې خبرې اترې ډېر ارزښت لري او په حقيقت کې د اتلانو تر ټولو ظريفه او پټه اروايي جنبه څرګندوي.

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو په داستان کې د پېښو او اعمالو تر ټولو ارزښتمن لامل، خبرې اترې دي، چې طرحې ته هم پراختیا ورکولای شي او د داستان اصلي جوړښت سرې ته انځوروي. دغه راز خبرې اترې د شخصیتونو د پېژندګلوۍ وسیله هم ده، چې داستان ته د ژوند ځواك او قدرت ورکوي، چې خوځښت ورپه برخه کوي. خبرې اترې د کار د دروندوالي په کمولو، د صحنو په ارایه، په داستان کې د پېښو د دننه کولو او لوستونکو ته د ورو خبرتیاوو د ورکولو په برخه کې هم مرسته کوي.

باید هېره نه کړو، چې د "داستان تر ارواړ" وړاندې مو د خبرو اترو په اړه ولوستل. په دې برخه کې کار کول غور غواړي، چې لټي کول د کار ارزښت ته ګوزار ورکوي. موږ باید خبرې اترې یوازې د داستان سینګار ونه ګڼو، لیکوال باید له دغه لامل څخه ډېره ګټه پورته کړي. هغه دا چې د لوستونکي په ذهن کې د داستان طبیعي اوسېدل تقویه کړي. نو د داستان دغه ستر اړخ باید ساده او برسېرن ونه ګڼل شي.

خبرې اترې باید نیمګړتیاوې او هنرونه راڅرګند کړي او د پیام رسولو او د موخو په غزولو کې دې اغېزناکې او ګټورې وي. دې ټکي ته په پام سره، ضروري ده، وپوهېږو چې داستاني اتلان، په هر حال کې انسانان دي او انسانان طبعاً بېلابېل حالات او بېلابېل احساسات لري، کله خوښ دي، کله خواشیني، کله روغ دي، کله ناروغ، کله غلي دي، کله بیا غوسه ناك او خپه، کله شتمن او کله نېستمن...

دغه راز د شخصیت یا شخصیتونو په برخه کې هم بېلابېل احساسات او حالات شته، دغه اروایي او عاطفي بدلونونه په طبیعي ډول د انسانانو پر خبرو اترو هم سیوری اچوي او اغېز پرې کوي. لیکوال باید دغو ټولو ټکو ته ځیر وي .

توري، وزن او اهنګ، د جملو اوږدوالی، دغه راز خبرې اترې هم د هغو له ویونکو سره نېغ اړیکي لري. د بیان له مخې د بېلابېلو انسانانو د خبرو ترمنځ توپیر شته، ان د بېلابېلو انسانانو تکیه کلام هم سره ورته نه وي. د ساري په توګه د یوه ډاکټر، د پوهنتون د شوونکي او یوه پلورونکي د خبرو ترمنځ ډېر توپیر شته. په دې توپیر چې په تکیه کلامونو کې "ښاغلی" او "اغلې" توري هم ځای لري، خو د یوه ماشوم او مشر د خبرو ترمنځ هم توپیر له پامه نه شو غورځولای. بېځایه یې نه دي ویلي، چې: "خبرې د انسان هنداره ده ."

له کتابي او سالم عبارت یا هم محاوره یي ډوله خبرو څخه کار اخیستل، د لیکوال په غوښتنې، د داستان په اړتیاوو او د مخاطب په ځانګړنو پورې اړه لري .

خبرې اترې د داستان په سبك پورې هم تړلی دی. د ساري په توګه "خبرې اترې" په هغو کیسو کې چې ادبي بڼه یې پر نورو جنبو زوروره وي، خپله طبیعي او دودیزه بڼه له لاسه ورکوي. تر ډېره حده په لفظي او ادبي صنایعو سینګاربږي، د بېلګې په توګه به د سعدي د ګلستان نومي کتاب دا خبرې اترې ولولو:

"یوه سوداګر ته زر دیناره تاوان ورسېد، زوی ته یې وویل:

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا خبره بل چا ته مه کوه.

ويې ويل:

ای پلاره! په سترګو، نه يې وايم. خو ما د دې کار په ګټه پوه کړه .

ويې ويل:

په دې توګه به مصيبت دوه برابره کېږي نه، يو دا تاوان، بل د ګاونډيو حسد."

دا برخه هم په دې ټکي سره پايته رسوو، چې خبرې اترې کولای شي د دوو يا ډېرو شخصيتونو ترمنځ، يا هم د يوه شخصيت په ذهن کې وزېږي.

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

افسانه، نکل، کیسه او داستان

موږ غواړو چې د داستان او د هغه پر ځانګړنو خبرې وکړو، خو غوره به وي، که لومړی افسانه، نکل او کیسې ته هم یوه کتنه وکړو.

که څه هم داستاني قالبونه د بېلابېلو انساني توکمونو په څېر، یو له بل سره توپیر لري، نو بیا هم هر قالب خپله ځانګړنه لري، چې تر یوه حده یې پېژندنه اسانه کوي. باید پام وساتو چې داستاني ډولونه هم پر بېلابېلو بڼو وېشل شوي دي. هغه څه چې زموږ د پاملرنې ټکی دی، له څو ادبي بڼو سره بلدتیا ده، چې نورو مقولو ته هم لار پرانیزي.

افسانه:

هغه مهال، چې انسان، بهرنۍ نړۍ ته د خپلو دروني خبرو د څرګندولو لپاره په سوچ کې شو او ویې غوښتل داستاني بڼه ورکړي، څرنګه چې یې په دې برخه کې د داستان لیکنې لپاره اصول یا لار نه لرله، نو یوازې به یې د خپلو هیلو د څرګندولو لپاره له خپل تخیل څخه کار اخیست. نو د ناواقعي شخصیتونو او پېښو په بیانولو یې خوله خلاصه کړه. په دې توګه افسانه جوړونه په لومړنیو او ابتدایي بڼو پیل شوه او یوه پېچلې، کنایه ډوله او سمبولیکه لار یې ووهله.

له خیال څخه زیاته ګټه اخیستنه ده، چې وینو زیاتې افسانې له جهل، خرافاتو او بېځایه خبرو څخه ډکې دي. ښایي د افسانه جوړونې یو دلیل به دا هم وي، چې له عجایبو او حیرانوونکو پېښو سره وېره او تمه ورنغاړي، بیا یې خلکو ته وړاندې کوي، چې یوه شېبه ورباندې بوخت وي.

پر دې بنسټ، افسانو هغه پېښې هم رااخیستې، چې په ټولیز ډول یې یا اتلان رښتیني نه دي، یا یې هم ناواقعي کارونه ترسره کړي دي. په زیاتو افسانو کې د وخت، ځای، څېزونو او اتلانو اړیکې منطقي نه دي. خو موږ په افسانو کې ګټورې او ارزښتمنې بېلګې هم لرو.

نکل:

موږ ټول لږ و ډېر له نکل سره بلد یو، د نکل څرنګتیا د هغه لنډوالی دی. نکل (حکایت) په حقیقت کې له یوې پېښې څخه ګزارش دی، چې کېدی شي حقیقي یا خیالي نه وي .

طبیعي خبره ده، چې نکل د خپل لنډوالي په خاطر نه شي کولای پېچلې بڼه ولري. په ایران کې د عبید زاکاني نکلونه لنډ، خو طنز ته ورته دي، چې زیات ښکلي او عالي دي.

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

دغه راز د شیخ سعدي حکایتونه هم خواږه او په مانا کې لوړ دي. د نکلونو په ترڅ کې کولای شو زیات سیاسي، مذهبي، ټولنیز، پوهنیز او نور مسایل وروزو. د مشرانو د ژوند له ډول ځخه خبر شو او د هغوی د تجربو له زېرمو ځخه ګټه پورته کړو. نکلونه پر اروایي خوند سربېره د یوه ښه ژوند لپاره، ډېر عبرتناك هم کېدی شي.

کیسه:

که څه هم ځینې کسان کیسه او داستان یو ګڼي، خو که داستان د ادبیاتو یو داسې ډول وګڼو، چې شپېته اویا کاله وړاندې زموږ په هېواد کې دود شوی، بیا یې د اروپایي لیکوالو د سبك پر بنسټ یوه بېله خپله کړې ده، نو باید چې د کیسې او داستان ترمنځ توپیرونو ته هم نغوته (اشاره) وکړو.

کیسه لیکنه او ویل، زموږ په هېواد کې له ډېر پخوا څخه ځانګړی ځای لري. په پخوا وختونو کې به کیسه له یوې سینې څخه بلې ته لېږدېدله، کیسه ویل او د پېښو بیانول به د تېر او راتونکي وخت ترمنځ د اړیکي یوه وسیله وه.

په حقیقت کې کیسې او داستان ته د انسان لېوالتیا، د تجربو د لېږدونې رالېږدونې یوه وسیله وه او ده.

کیسه، یوه ساده او یې طرفه روایت دی، چې پر پېښو او څرګندونو ولاړه ده. کله چې یې لوستونکی لولي، یا یې اوري، له کومې ځانګړې پېچلتیا، لوړتیا او ځوړتیا سره نه مخ کېږي.

په کیسه کې، د پېښو چورلیځ (محور) پر بېړنیو پېښو راڅرخي، یانې پېښې کیسه زېږوي، په حقیقت کې یې بنسټیز رکن جوړوي. پرته له دې چې د کیسې د شخصیتونو په پراختیا او جوړونه کې کوم رول ولوبوي.

په بله مانا، ویلای شو: د کیسې شخصیتونه او اتلان ډېر لږ بدلون مومي، خو اکثره د بېلابېلو پېګښو په منګولو کې ښکېل دي. د کیسې جوړښت نقلي او روایتي دی. ژبه یې هم محاورې او خبرو اترو ته نژدې ده. ان توري، اصطلاحګانې او ولسي متلونه هم په کیسه کې زیات پیدا کېږي، نو د کیسې ژبه دودیزه او معمولي ده.

د خلکو ژوند، دغه راز نور اړخونه د طبیعت د بېلابېلو انځورونو په مرسته انځور شوي دي. په دې توګه کولای شو، کیسه انسان ته د انسان د پېژندنې او د خیر و شر د بیان تر ټولو ځواکمنه پدیده وګڼو.

داستان:

پوهېږو چې د لیکنې په برخه کې زموږ تجربه او عقل قضاوت کوي. خو د کیسې او داستان په برخه کې تر ټولو وړاندې د انسان احساس تر اغېز لاندې راځي .

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

وړاندې مو يادونه وکړه، چې داستان په نننې مفهوم، ځينې ځانګړنې لري، چې له کيسې او نکلونو څخه يې بېلوي. دا مو هم وويل چې ادبي ژانرونه او ډولونه د انساني توکم په شان سره توپير لري، چې نن يې ډلبندي هم په اسانۍ سره نه شي کېداى.

په هر صورت، نن داستان ته هم د کيسې نوم ورکول کېږي. خو په دې صورت کې، له کيسې څخه موخه هماغه ادبي ډول دى، چې نن ورته داستان وايي.

داستان په حقيقت کې، د پېښو يوه ټولګه (مجموعه) سره رانغاړي، چې په طبيعي ډول سره اوډل شوې وي او په ذهنونو کې يوه نتيجه يا نتيجې پرځاى پرېږدي. داستان، حقيقت خوښوونکى دى. ياني له افسانې سره يې توپير همدا دى، چې داستاني پېښې له ذهن څخه په بهرنۍ نړۍ کې د پېښېدو وړ دي. له همدې کبله، د دغسې داستانونو ليکنه، يوې ځانګړې تګلارې ته اړتيا لري، چې وکړاى شي، وخت، ځاى، پېښې، کسان، د ويلو ډول او نورې داستاني ځانګړتياوې په اغېزناك او غوره ډول انځور کړي.

د داستان په برخه کې بېلابېلې ډلبګندۍ شوي، چې هره يوه د پام وړ ده. کولاى شو داستان په لنډو، نيمه اوږدو، اوږدو، انځوروونکو، تاريخي، اخلاقي، ټولنيزو، عشقي او پوليسي ډولونو ووېشو. دغه راز د رښتياپالنې يا نه پالنې له مخې هم کولاى شو داستان پر څو برخو ډلبندي کړو. بشپړې ډلبندۍ هم شته، چې وروسته به يې يادونه وکړو.

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

د داستان موضوع

داستان، له ډېر پخوا څخه ديوې هنري او پيام لرونکې بڼې په توګه لوړ ځای درلودلی دی. هر وخت په يوه بڼه مطرح شوی، چې تل يې د خلکو له خوا هرکلی شوی او کېږي. د دې ادبي قالب ارزښت په دې کې هم دی، چې د غوره پيامونو د لېږدونې په برخه کې ډېر اغېز لري او دغه توکي په ډېر روڼ انداز سره لوستونکو ته وړاندې کوي.

د يوه داستان د ليکلو په وخت کې، تر هرڅه وړاندې د "موضوع" يا "سوژې" له مسئلې سره مخ کېږو. غوره به دا وي چې په دې اړه لږ څه نور هم ووايو.

سوژه يا موضوع څه ده؟

موضوع، د ادبي کار لپاره د ليکوال لومړنۍ سرچينه ده. موضوع، د کيسې د اصلي جوړښت پيل دی. هغه څه ده چې داستان پرې راڅرخي. يو محور دی. په حقيقت کې موضوع د داستان مرکز ګڼل کېږي. د سوژې يا موضوع ټاکنه په يوه تعبير د داستان لپاره د موخې ټاکنه ده.

د هر داستان جوړښت له موضوع څخه پيلېږي. ياني له هغه ځرك څخه چې د ليکوال په ذهن کې رامنځته کېږي او د کيسې د ژوند شمع بلوي.

پر دې بنسټ، سوژه يا موضوع، هغه څه ده چې له بېلابېلو پديدو سره د ليکوال د سوچ، ذهن او حواسو له مخامخېدو سره سم په هغوی کې ځراکت او غور هڅوي، دغه راز د اور غوندې د هغوی په تن کې بلېږي او څه ليکلو ته يې هڅوي. په بله وينا: موضوع، لومړنی داستاني حس دی، چې د ليکوال په ذهن کې ځای نيسي. د هر داستاني اثر موضوع: "ځای"، "موقعيت" يا "يوځوك" وي.

د سوژې ځانګړنې:

يوه ښه موضوع يا سوژه، بايد د پراختيا او غزېدنې وړتيا ولري.

هره سوژه د داستان لپاره مناسبه نه وي. کېدی شي ځينې سوژې د فلمونو په درد وخوري او بله سوژه بيا د نندارليك (نمايشنامې)، يا هم د شعر.

له همدې کبله د يوې داستاني موضوع پېژندنه ډېر لوړ ارزښت لري. د سوژې جوړونه د ليکوال د باورونو پر بنسټ جوړښت خپلوي. خو د مسلمانو ليکوالو په توګه زموږ لار له نورو څخه بېلېږي. د داستان له ځانګړنو څخه يوه دا ده

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې موږ هڅه کوو موضوع له مذهبي باورونو او اخلاقي معيارونو سره وترو. د همدې اړيکي له مخې د سوژې يوه ځانګړنه "خدای ستاينه" ګڼلای شو. له همدې کبله هدف خوښوونکی ليکوال بايد پند او عبرت روزنه، د داستاني موضوعاتو له نورو ځانګړنو څخه وګڼي.

په هر حال، په سوژه کې بايد د مخاطب کس ځواکونه او اړتياوې تر کتنې لاندې ونيول شي. طبيعي خبره ده چې مثلاً د ماشومانو داستان بايد د هغوی ځانګړنو او درك ته په پام سره وليکل شي، بايد چې د داستان په ځانګړنو کې د مخاطبينو ځانګړنې او داستاني قالبونه هم راشي.

په سوژه کې جذابيت او جالبيت هم د پام وړ دی. دغه له ټولنيز وخت او شرايطو سره د موضوع تناسب، کېدی شي د سوژې له ځانګړنو څخه وي. کېدی شي يوه موضوع د يوه وخت او شرايطو لپاره ښه او مناسبه وي. حال دا چې هماغه موضوع به د بل وخت او شرايطو لپاره وړ او مناسبه نه وي. بيا هم موږ ته تر هرڅه ارزښتمن توکی د يوې موضوع په ټاکنه کې فکري ژوروالی او مکتبي باورونو ته پاملرنه ده.

د موضوع موندنې لارې چارې:

موضوع موندنه بايد د ليکوال د يوه تلپاتي خصوصيت غوندې مطرح وي. دا بايد ومنو چې چقماق ډبره چې څنګه د يوه هنرمند په ذهن کې يوه رڼا رامنځته کوي، دغه رڼا په بېلابېلو مواردو کې توپير کوي. خو د يوې غوره لارې په خپلولو سره يوه سوژه او موضوع تر ګوتو کولای شو.

د داستانونو پرله پسې څېړنو ښوولې چې د پېښو په متن کې حضور، د يوه فعال ذهن او هنري ليد لرل، تفکر، تخيل او کله- کله د تېرو خاطراتو زېرمه، ښه فلم ليدل، د يوه غږ اورېدل يا د يوې پېښې تجربه کولای شي په ذهن کې دغسې يوه رڼا وزېږوي، چې دغه رڼا بيا وروسته ليکوال ته يوه ګلالۍ او په ټول پوره سوژه په لاس ورکوي.

انسان کولای شي، له دې لارې بېلابېلې سوژې تر ګوتو کړي. د موضوع موندنې بله غوره لار دا ده چې موږ تجربه کړو او وګورو چې کوم عنصر يا عناصر زموږ عاطفه راپاروي. کله چې غواړو د يوې موضوع لپاره مو په ذهن کې يو دغسې بځری وزېږي، بايد د هغه عنصر ګاونډی شو. په بله وينا په ځانګړو حالتونو کې د انسان ذهن، هغه د يوې "سوژې" د موندلو پر لوري هڅوي. موږ بايد دغه موقعيتونه ولټوو او په هماغو شرايطو کې تم شو، چې د سوژې رڼا مو پر ذهن خپره شي.

د ليکوال پنځه ګوني حواس کولای شي انساني حس ته په رسېدو سره د يوې موضوع د موندنې لامل شي. د "تولستوی" په وينا: د داستان يا بل هنر ښه والی، د هغو حسونو په ښه والي پورې اړه لري، چې په هغه کې وي.

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

باید ټینګار وشي، چې د بېلابېلو سوژو نړۍ ته د لار موندنې په خاطر نه شو کولای ټولو ته یوه لار غوره کړو او ټول یو ډول ولیکو. باید وپوهېږو چې په نړۍ کې د انسانانو په انډول د لیکلو لپاره موضوعګانې شته، دا لیکوال دی، چې باید د موضوع د ښکار او خپلولو لپاره لارې چارې ومومي.

کومه موضوع دې ولیکل شي؟

له یوې موضوع یا سوژې سره د ګاونډیتوب احساس او نژدېوالی، دغه راز د دې سوژې د تحلیل او هنري تفسیر لپاره اړتیا کېدی شي، د داسې یوې موضوع نخښه وي، چې د لیکلو لپاره وړ وي.

د هغو سوژو یادښتونه چې لږ تر لږه ذهن ته راځي او په هغو کې د یوې غوره کول، بیا تر څه مودې وروسته د غوره شوې سوژې په توګه خوندي کول او په پام کې نیول، په دې شرط چې پورتنۍ ځانګړنې ولري، په دې لار کې ګټور تمامېدی شي. نو ویلای شو، چې د ځینو دلیلونو له مخې نه شو کولای هره سوژه ولیکو. یو ښه داستان لیکونکی باید د خپل تخیل، تجربې، زده کړو او اعتقاداتو په مرسته یوې نوې سوژې ته غوره او داستاني بڼه ورکړي.

کټ مټ د رڼا د هغه منشور په څېر چې د لیکوال ټولې موندنې خوندي کوي او له ځانه یې تېروي، بیا د لیکوال ذهن او عقل، د بېلابېلو رنګ لرونکو رڼاګانو په شان په زړه پورې ښيي. موضوع پاکیزه ده، چې د یوه ښه او ګلالي داستان رامنځته کېدو ته یو ښه لامل وګرځي.

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

په داستان کې د لید زاویه

لیدلوری، یا هم د لید زاویه داسې موضوع ده، چې لیکوال یې د خپل داستان د روایت لپاره خپلوي. لیدلوری، د نظر نقطه هم ژباړل کېږي، چې په حقیقت کې د داستان له لیکنې سره د لیکوال اړیکه ښیي.

هغه ټکی چې داستان لیکونکی په کې درېږي او له هماغه ځایه د پېښو ننداري ته کښېني او لوستونکو ته یې هم ورښيي، ځکه ډېر ارزښت لري، چې داستان لیکونکی باید له هماغه پیله وپوهېږي او تصمیم ونیسي، چې د داستان روایت کوونکی څه ووایي او څنګه روایت وکړي. په دې توګه به هغه څه، چې د داستان په بهر کې یې راوړي، استوار، ښکلی او د منلو وړ وي.

په طبیعي ډول، که څو کسان له بېلابېلو زاویو او ځایونو څخه یوې منظرې ته ځیر شي، نو بېلابېل صفتونه او خبرې به وکړي، هر کس چې یوڅه ویني، یا ورسره مخ شي، یو ځانګړی قضاوت کوي.

په همدې توګه که د داستان روایت کوونکی، د داستان له اتلانو څخه وي، یا دا چې لیکوال په خپله په لوړ ځای کې ودرېږي او د حالاتو بیانول پرغاړه واخلي، د لیدلوري بېلابېلې زاویې به رامنځته شي. نو پر دې بنسټ د لید زاویه یانې "څوك یو داستان ووایي" او "دا داستان څنګه وویل شي؟" په ټولیز (کلي) ډول هر "لیدلوری- دیدګاه" د دې لامل کېږي، چې لیکوال خپلو اومه (خامو) توکو (موادو) ته انسجام، هماهنګي او یووالی وبخښي. دغه راز له داستان او بیا لوستونکو سره خپله اړیکه ټینګه کړي .

د لید زاویه په حقیقت کې د یوې ځانګړې تګلارې خپلول دي، چې لیکوال هڅوي مواد، مصالح، مانا او د داستان پیام لوستونکو ته ورولېږدوي او په دې توګه له هغه سره خپل اړیکي ټینګ کړي.

نو، که لیکوال نه پوهېږي چې د داستان روایت چا ته ورسپاري او خپله دی، یا بل څوك څنګه د داستان روایت وکړي، له شك پرته چې په خپله موخه کې به پاته راځي.

په بله مانا، ویلای شو: د هرې موضوع حق هغه وخت په ښه توګه ادا کېږي، چې لیکوال تر ټولو غوره لیدلوری وټاکي او لیکوال په هوښیارانه او ماهرانه ډول د خپل داستان زړې وټاکي.

د لید زاویه په دوډیز ډول په لنډو داستانونو کې زیاته ثابت پاتېږي، خو په اوږدو داستانونو کې د لیکوال خوښه ده، چې هره برخه له یوه بېل لیدلوري څخه رامنځته کړي.

د لید د زاویې ډولونه:

لکه څنګه چې د لید زاویه د داستان د نورو عناصرو غوندې خپل اغېز لري، د غوره لید زاویې ټاکل هم خپل ارزښت لري.

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځکه چې د داستان ډلبندي ورپورې تړلې ده. د ځانګړي لید د زاویې د ټاکلو لپاره تصمیم نیول باید له دغو پوښتنو سره مل وي:

ځوک غواړي چې داستان ووايي؟

دغه کس تر کومه حده حق لري، چې پر مسایلو وپوهېږي؟

د داستان لیکوال باید تر کومه حده د خپل داستان د شخصیتونو دروني دنیا ته وګوري او تر کومه بریده یې احساسات او فکرونه ولولي او څرګند یې کړي؟

دغه وړ پوښتنو ته ځواب ورکول، له لیکوال سره د لید د غوره زاویې په ټاکنه کې مرسته کوي.

خو د داستان لیکنې په وخت کې باید د داستان ټول اړخونه او مسایل په پام کې ونیول شي. دغه داستان که په هر قالب او له هر لیدلوري څخه ولیکل شي، یو غوره داستان به وي. خو د داستان لپاره ځانګړی لیدلوری او د لید زاویې شته، چې تر ټولو ارزښتمن یې دا دي:

د شخص (روایت کوونکي) د لید لومړۍ زاویه.

د دریېیم یا (پر ټولو شیانو د پوه کس) لید زاویه.

د لومړي شخص د لید زاویه:

په دې برخه کې داستان د اصلي کس یا یوه فرعي شخصیت له خوا ویل کېږي. ته وا لیکوال، د کوم شخصیت په بدن کې دی او د لوستونکي له سترګو او د دغه شخصیت له خولې دغه داستان وايي. دغه کس، پر ځان ټول واکمن احساسات، دغه راز د داستان د اتلانو، ټول فکرونه، چلند او انګېزې، وېره او هیلې په ژور ډول خپلو لوستونکو ته ورلېږدوي.

د لید دغه زاویه د داستان د ویلو لپاره تر ټولو غوره ده، ځکه د لید یوه ځواکمنه او طبیعي زاویه ده، ځکه چې خپله عیني شاهد وي، لوستونکی له ځان سره ملګری کوي او پېښو ته یې بیايي. په پېښو کې د لوستونکو دغه ګډون د هغوی د باور ځواك لا زیاتوي.

باید پام وساتو، چې لومړنی روایت کوونکی که هرڅوك وي، داسې کس دی، چې عادي دی او د پوهې دایره یې هم د نورو عادي کسانو د پوهې او خبرتیاوو په کچه کوي، دغه کس اټکل کولای شي او د ځینو مسایلو استنباط یې هم له وسه پوره دی.

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لید په دې ډول زاویه کې، په پېښو کې د روایت کوونکي د ګډون له کبله، لوستونکو ته د پېښو منل او اغېز زیاتېږي او د داستان منل اسانوي. له همدې کبله د داستان د ذات خوښونې مسله هم صمیمانه او اغېزناکه کوي.

دغه راز په لومړۍ شېوه کې، د داستان ارتباط او اړیکي په اسانۍ سره ټینګېږي. په داستان کې په اسانۍ سره وحدت او هماهنګي رامنځته کېږي او په پایله کې لوستونکي د مطالبو ژورو ته ځي.

پر دغو ښېګڼو سربېره، دغه ډول (شېوه) ځینې نیمګړتیاوې هم لري. یوه دا چې روایت کوونکی د ځان په اړه ډېر څه وایي، خو د نورو په اړه لږ. د ځان دننه ویني، د نورو بهرنی وجود. یانې تل د نورو کسانو د دننه او بهر په اړه لوستونکو ته وینا کوي. هغه د شخصیتونو په حضور کې د هغوی د خبرو په اورېدو او د کړنو په کتو سره کولای شي د هغوی د کارونو، یا هم د هغوی د فکرونو په اړه څه ووایي. دغه راز روایت کوونکی نه توانېږي، چې په نېغ ډول خپلې مثبتې ځانګړنې بیان کړي، یا هم په وړ چلند یا وینا سره دغه ځانګړنې څرګندې کړي.

د روایت کوونکي ډېرې خبرې او د داستان د شخصیتونو په جوړونه کې ناکامي هم پر دغو ځانګړنو زیاتولای شو.

د درېیم کس د لید زاویه:

د درېیم کس یا د پوره پوه کس د لید په زاویه کې لیکوال ځان د داستان له فضا څخه بهر باسي او له هماغه د باندې نه خپلو لوستونکو ته د ټولو پېښو او بهیرونو ګزارش ورکوي.

په درېیمه شېوه کې لیکوال د داستان له فضا څخه یو بهرنی کس او ځان ته یو پټ او وړ ځای ټاکي، چې له هغه ځای څخه د پېښو او صحنو صفتونه کوي. په دې وخت کې لیکوال له پراخې پوهې او ډېرو نورو ځانګړنو څخه برخمن دی. هغه واك لري، چې هرځای وغواړي، لاړ شي او هر وخت چې یې زړه وي، د اتلانو له فکرونو، احساساتو او نیتونو څخه خبر شي او خپل لوستونکي هم ترې خبر کړي. هغه کولای شي چې د وخت په ژورو کې وړاندې وروسته لاړ شي، څېړنه او کتنه وکړي او د خپلو اتلانو په ذهن کې ژور شي. لیکوال دغه راز کولای شي د خپلو تېزبینو سترګو په مرسته او د صحنه جوړونې له ځواك څخه په کار اخیستو په خپله خوښه د پېښو ټولګې سره واوډي او لنډیز یې د خپل استنباط له مخې لوستونکو ته وړاندې کړي.

د شخص درېیمه طریقه، ساده، جوړوونکې او اغېزناکه وي، ځکه په دې طریقه کې له لیکوال څخه څه پټ نه دي، په دې طریقه کې له پېښو ډك داستانونه غوره خېژي، په دې لیدلوري کې شخصیت جوړونه اسانه ده، چې صحنې هم په اسانۍ سره بدلېدی رابدلېدی شي.

کله چې د داستان روایت کوونکی له بهر څخه صحنو او شخصیتونو ته ګوري او د بشپړ پوه په توګه د اتلانو خبرو، کړنو او د داستان د پېښو کتونکی دی، نو کولای شي د اړتیا له مخې هر وخت خپل ځای بدل کړي او له کوم بل

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځای ځخه خپلې کتنې ته دوام ورکړي. دغه راز په پوره توګه هڅه کوي، چې هېڅ شی یې هم له سترګو څخه پټ پاته نه شي.

خو بیا هم د لید دغه زاویه له نیمګړتیا څخه بې برخې نه ده. د ساري په توګه لوستونکی له شخصیتونو څخه لرې فاصله اخلي او هغه اړیکه چې د لومړي کس په لید کې شته، دلته نه مومي، دغه راز دغه طریقه د لیکوال له کړنو، موخېراتپلو او تعصب څخه خوندي نه شي پاتې کېدی. دغه راز لیکوال هم، روایات کوونکی د پېښو له دایرې څخه د لیرېوالي له کبله له اتلانو او پېښو څخه خپل پیوستون او د یووالي احساس له لاسه ورکوي، چې له صمیمیت یو او ورې یورنګي څخه نه برخمن کېږي.

نور لیدلوري:

د لومړي او درېیم کس د لید پر زاویې سربېره، نور لیدلوري هم شته، چې دلته به یې ځینو ته اشاره وکړو.

کله چې یو کس روایت کوي، نو د داستان اتل د ذهن په ناخوداګاه دنیا کې یون کوي، چې ځینې خاطرې یادوي، کله هم له ځان سره خبرې پیلوي. په هغو داستانونو کې چې په دې ډول لیکل کېږي، چاپېریال لږ رنګ لري او ډېر نه ستایل کېږي. ویلای شو چې په دې ډول (شېوه) کې ډېر فرعي داستانونه سره ترل کېږي.

په هغه شېوه کې چې یو کس روایت کوي، لیکوال یو کس مخاطبوي او ورسره غږېږي. دغه مخاطب شخصیت کېدی شي یا رښتیني اتلان وي، یا هم نه وي. په دې ډول کې لیکوال یوازې نکلچي دی او په خپله په داستان کې ونډه نه لري. یا هم اتل او لیکوال دواړه په داستان کې وي.

په هغه ډول کې چې بهرنۍ ځرګندونې ورته وایي. لیکوال په داستان کې نه داخلېږي. بلکې اصلي شخصیت مخاطبوي. (دویم اتل هغه کس دی، چې ورسره خبرې کوي) په دې ډول کې ښه شخصیت جوړونه کېږي. دلته له اتل سره د صمیمیت احساس نه پېښېږي، بلکې د لیکوال سیوری تل تر سترګو کېږي.

د لیك لیکنې په ډول کې داستان د یوه یا دوو کسانو ترمنځ د لیك لیکنې په توګه وړاندې ځي، کېدی شي یو کس یو خیالي شی مخاطب کړي، یا هم دوه کسان یو ګډ شخصیت جوړ کړي او د هغه په اړه خپل ترمنځ ولیکي. یا هم دوه لیکوال څو ګډ شخصیتونه جوړ کړي، ان یو کس بل ته یو نوی شخصیت رامنځته کړي...

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

داستاني قالبونه

که څه هم د داستان په اړوندو مسایلو کې پېچلتیا، ډلبندي یو څه ستونزمنوي. خو د هغو ځانګړنو له مخې چې د داستان په بېلابېلو بڼو کې شته، کولای شو، داستاني قالبونه په لاندې توګه سره ووېشو:

لنډ داستان.

رمانس.

داستاني اعترافات یا اتوبیوګرافي (د حال شرحه).

طنز .

موږ به دلته داسې داستانونو ته هم کتنه وکړو، چې لوستونکي په داستان پورې له اړوندو مسایلو سره هم اشنا کوي.

داستان هر ډول لیکل کېږي، چې لیکوال یې په چوکاټ کې خپل فکر او اندود ځایوي او خپلو لوستونکو ته یې وړاندې کوي. کېدی شي زیات داستانونه نارښتیني جنبه ولري، یا هم د لیکوال له نظره پر ربښتینولیو ولاړ وي، چې د تخیل او د لیکوال د سینګار په مرسته یې ښکلا موندلې وي.

هغه څه چې د داستان د لوستنې او کشش لامل ګرځي، داستاني پېښه، سینګار، د لیکلو ډول او ... دي، چې اصلي مفهوم او ربښتینی پیام په نامستقیم او اغېزناك ډول لوستونکو ته رسوي.

لنډ داستانونه او رمان:

د لنډ داستان پېژند (تعریف) هماغه د عام داستان پېژند دی. په یوه تعبیر کولای شو لنډ داستان د حکایت یوه ټوټه وګڼو، چې لوستنه یې له لسو دقیقو څخه نیولې تر یوه ساعته پورې وخت نیسي. دغه وړ داستانونه په دودیز ډول د یوې موضوع، یوې پېښې یا د داسې پېښو د لړۍ په اړه لیکل کېږي، چې سره نژدې اړیکي ولري. له همدې کبله ویلای شو، هغه کار چې لنډ داستان یې پیلوي او پایته رسوي، یو بشپړ کار دی.

موږ یو ښه لنډ داستان د لنډیز، نوښت، د طرحې د روڼوالي، نویوالي او د بیان دډول له مخې پېژندلای شو. اکثره لنډ داستانونه له یوې داسې پېښې سره، چې د داستان د یوه یا دوو کسانو له خوا ترسره کېږي، سر و کار لري.

په لنډ داستان کې په اصولي ډول، یو کس یا یو اصلي اتل او یوه پېښه ځای لري. البته دا خبره دا مانا نه لري، چې په لنډ داستان کې فرعي شخصیتونه یا پېښې ځای نه لري. خو ډېر لږ وخت داسې پېښېږي، چې د یوه داستان دوه شخصیتونه دې، د ارزښت له مخې له هره اړخه سره برابر وي.

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

ویل کېږي، چې له رمان سره د لنډ داستان توپر د داستان په لنډوالي او د رمان په اوږدوالي کې دی. یانې لنډ داستان باید د رمان ټولې ځانګړنې ولري. (لکه: د شخصیت یا شخصیتونو لرل، طرحې، په شخصیتونو کې ژورتیا او د ژوندني چاپېریال څرګندونه...)

طبیعي خبره ده، چې شخصیت جوړونه، پېچلې طرحې او د داستان نورې ځانګړنې باید د داستان د لنډوالي د غوښتنې له مخې وشي، ځکه د رمان په پرتله په لنډ داستان کې لیکوال ډېر کم وخت لري، نو پېښې باید لنډې او خلاصه شوې وي.

له بله پلوه، رمان د لیکنې لپاره زیات وخت ته اړتیا لري. که ځوان لیکوال خپل کار له لنډ داستان څخه پیل کړي، توانېږي چې د یوه ښه داستان لپاره وړ مهارتونه او تجربې ترلاسه کړي. لنډ داستان، لیکوال ته امکانات ورکوي، چې جوړښتونه، بنې او داستاني تکنیکونه (د لومړي یا درېیم شخص روایت، پر خبرو اترو بسنه یا هم صحنه جوړونه) هم تجربه او تمرین کړي. خو په رمان کې د اوږدوالي له مخې لیکوال دا امکان لري، چې ډېر اتلان دې رامنځته شي، دغه راز دې لیکوال په ژوره، غوره او دقیقه توګه د هغوی په دروني پلټنه لاس پورې کړي او څرګنده کړي چې د شخصیتونو اندېښنې، غوښتنې او ځانګړنې څنګه د وخت په تېرېدو سره له پېښو سره د مخامخېدو له کبله بدلون مومي او د ژوند په لوړو ژورو کې د تجربو زده کړه هم بڼه بدلوي.

دغه راز د رمان اوچتوالی، لیکوال ته دا ځواك ورکوي، چې د لنډ داستان د لیکونکي پرخلاف، د منظرو او شخصیتونو په ستاینه او انځورولو کې له دودیزې او عامې ژبې څخه کار واخلي او داسې کنایې یا القاب وکاروي، چې ورڅخه سترګې پټول، د کار نیمګړتیا ګڼل کېږي. ویلای شو چې شخصیت، د مضمون وحدت، ستونزې، لانجې او انتظار د لنډ داستان او رمان له مشترکو ټکو څخه ګڼل کېږي.

په ټولیز ډول د لنډ داستان او رمان مشترك وجوهات، له یوې خوا د هغوی بېلوالی ښیي، له بلې خوا د هغوی د خپلوي څرګندویي هم کوي.

رمانس:

په دوولسمه میلادي پېړۍ کې رمانس د اسطورې له ګېډۍ را وزېږېد.

رمانس، په ټولیز ډول له سترو نارینه ګانو او مېرمنو سره سر و کار لري. له داسې سترو نارینه وو او مېرمنو سره، چې له دودیزو انسانانو توپیر لري او په څرګند ډول ترې بدل دي.

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

په بله وينا، رمانس له اتلانو سره مينه لري. د مېړانې، ظلم، غندنې، وفا، پاکۍ، راستۍ، سپېڅلتيا، رڼتينولۍ د ځانګړنو لرونکو شخصيتونو، که اجازه ولرو منفي شخصيتونو ته هم اتلان ووايو، نو د شرارت او فساد له اتلانو سره هم مينه لري. موږ وينو چې د دوديزو انسانانو په پرتله په رمانس کې شخصيتونه تر ډېره حده "نمادين" دي.

په حقيقت کې کولای شو، رمانس د اسطورې، چې د خدايانو داستان دی او رمان، چې له عادي انسانانو سره سر و کار لري، منځنۍ حد وګڼو.

البته رمانس د رمان په پرتله زوړ قالب دی او تر ډېره حده له اتل جوړونې سره سر و کار لري. په دغه داستاني قالب کې په شعوري يا ناشعوري ډول له تمثيل څخه کار اخيستل کېږي. ياني هر وخت د رمانس په لمنليك کې د "تمثيل" په نامه يوه مسئله مطرح ده.

په رمانس کې يو ځواکمن او توند ذهنيت څرګند دی، چې په رمان کې بيا نه شته. پر دې بنسټ ويلای شو، چې د رمان او رمانس ترمنځ توپير، د شخصت جوړونې په بڼه کې دی.

مېرمن "ريو" په خپل "د رمانس د تاريخ بدلونونه" نومي کتاب کې د رمان او رمانس د توپير په اړه کاږي:

..."رمانس د يوه اتل کيسه ده، چې د افسانوي اشخاصو او څيزونو په اړه کيسې کوي. رمان داسې انځور دی، چې د رښتيني ژوند، دود او دستور او هغه وخت په اړه چې دغه رمان په کې ليکل شوی، خبرې کوي. رمانس په وياړمنه ژبه د هغو څيزونو کيسه کوي، چې ګردسره پېښ شوي نه دي او نه به هم پېښ شي. خو رمان داسې کيسې وړاندې کوي، چې هره ورځ زموږ د سترګو په وړاندې پېښېږي. هغه که پر موږ راځي، يا هم زموږ پر دوستانو .

د رمان کمال په دې کې دی، چې ټولې صحنې او پېښې بايد داسې په بې تکلفۍ او طبيعي ډول وړاندې کړي، چې موږ باوري کړي: (هغه وخت چې په لوستنې بوخت يو) چې ګوندې اشخاص، شيان او پېښې رښتيني دي. د داستان خوشحالۍ او خپګان يې بايد پر موږ دومره اغيز وکړي، چې موږ ګومان وکړو هغوی او موږ يو واحد ذات يو."

نو ويلای شو، چې رمانس يو مستقل او بېل داستاني قالب دی، چې له رمان سره جوت توپير لري.

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

د داستان طرحه

د یوه داستان ژوند، له هغه ځایه پیلېږي چې یوه سوژه یا موضوع په تدریجي ډول د لیکوال ذهن ځان ته راوکاږي او داسې اور پرې بل کړي، چې هغه لیکنې ته وهڅوي.

د سوژې د ټاکنې د بهیر پای، یانې د لیکوال له خوا د سوژې د لیکلو لپاره غوڅ تصمیم، د کار د پراختیا لومړنې پړاوونه دي. سوژه یوه ټاکنه ده او "طرحه" د موضوع د پراختیا او کارونې لار. داسې لار چې هدف او پیام ته د لیکوال د رسېدو زمینه برابروي او په ښکلي ډول د هغه سوچ، د لوستونکي ذهن سیمې ته لېږدوي.

لکه څنګه چې موږ د یوې ودانۍ د جوړولو لپاره نقشې ته اړتیا لرو، چې د اصولو له مخې خپل کار پیل کړو، داستان لیکونکی هم دغه ډول یوې طرحې ته اړ دی. هر ځای د داستاني طرحې په باب بېلابېل تعبیرونه او څرګندونې راوړل شوي: د داستان اصلي اډانه، د داستان اسکلېټ، د داستان لنډیز، چې د اصلي او د لیکوال د پام وړ ټکو ضمانت وکړي. هغه څه چې په داستان کې پېښېږي، یا هم د پېښو پیوند.

فورسټر په خپل "د رمان جنبې" نومي کتاب کې داستان د پېښو د بهیر یو داسې نقل ګڼي، چې د وخت د ډلبندۍ له مخې سره اوډل شوی وي. بیا وروسته زیاتوي: پر اړیکو، علت او معلول باندې په تکیې سره طرحه هماغه د پېښو نقل دی.

خو فورسټر وایي چې: "سلطان مړ شو او وروسته ملکه". دا یو داستان دی، خو که ووایو: "سلطان مړ شو، تر څه مودې وروسته ملکه هم د غم او خواشینۍ له کبله مړه شوه" دا یوه طرحه ده. په حقیقت کې "داستان" د مخکېنۍ پېښې لپاره زموږ تمه او انتظار زیاتوي. حال دا چې "طرحه" زموږ په ذهن کې ډېر "ولې؟" رازېږوي.

نو د داستان د پیوندولو یوه اړیکه او هغه څه چې د داستان، پیل، منځ او پای سره ګنډي، بیا د لیکوال اصلي فکر په کې زغلوي او د یوه واحد شي په توګه یې موږ ته راوړاندې کوي، طرحه ګڼل کېږي. په بله وینا، داستان لیکونکی چې په خپل ذهن کې څه روزي او بیا یې سره اوډي هغه طرحه ده، چې د یوه داستان د جوړښت له ارزښتمنو توکو څخه ګڼل کېږي.

انګرېز لیکوال "ارنولډ بنټ" یوه ښه طرحه "د داستان هرڅه" ګڼي. طبیعي خبره ده، چې د هر لیکوال نړۍ لید او لیکنه به پر هرې کارې طرحې سیورې اچوي او د هغه د ذهن تر شا پټ شوی فکر به په یو ښه ډول څرګندوي.

د طرحې ځانګړنې:

یوه ښه طرحه، باید بشپړه او څرګنده وي، چې لیکوال د داستان لیکنې په برخه کې خپله ستونزه وپېژني. کټ- مټ د هغه مسافر په څېر چې غواړي له مشهد څخه تهران ته لاړ شي او په دې یون کې به له نیشاپور، سبزوار، شاهرود

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

او سمنان ځخه تېر شي او په هر يوه ښارګوټي کې د يوه ځانګړي کار لپاره تم شي. څرګنده خبره ده چې د مسافرت په دوران کې، ياني د داستان ليکنې او د طرحې د پلې کولو پر وخت به کېدی شي ناااټکل شوې ورېږ پېښې وشي. خو دا هېڅکله هم د مسافر موخه نه شي ترې هېرولاى، بلکې هغه به پر لار له دغو پرتو ښارګوټو ځخه تېرېږي. نو د طرحې څرګندتيا او بشپړتيا هم د يوه ښه داستان له ځانګړنو ځخه ګڼل کېږي.

د يوې غوره طرحې بله ځانګړنه د پېښو او خبرو اترو ترمنځ منطقي اړيکه، نظم او پيوند دی. چې په طبيعي ډول د داستان پای، د ليکوال دپام وړ پايلې سره، د لوستونکي په ذهن کې ځای ونيسي.

دغه راز لنډ داستان کله- کله ليکوال ته محدوديتونه هم زېږوي، چې د يوې پېچلې طرحې پراختيا ددې ډول داستان له حوصلې ځخه وتلی کار دی. نو د لنډې کيسې (لنډ داستان) طرحه بايد زياته پېچلې نه وي .

د داستان طرحه بايد داسې جوړه شي، چې د باور لرلو اړخ يې هم رعايت شوی وي، چې د ليکوال او لوستونکي، يا لوستونکي او داستان ترمنځ اړيکه ټينګه پاتې شي. که په داستان يا طرحه کې راغلي توکي پر واقعيت ولاړ نه وي، لېرتر لږه يې د پېښېدو امکان هم بايد د باور وړ وي. په عين حال کې بايد طرحه داسې پېچلتيا ولري، چې له هماغه پيله لوستونکي وهڅوي چې داستان نور هم تعقيب کړي. که داسې نه وي، نو لوستونکی به داستان تر پايه نه لولي.

دغه راز په داستاني طرحه کې له انساني احساساتو او عاطفې، دغه راز نورو توکو ځخه کار اخيستنه، چې داستان ته کشش او جذابيت ورکوي، د طرحه جوړونې له نورو ځانګړنو ځخه ګڼل کېږي.

د ښې طرحې له ځانګړنو ځخه دا هم ده، چې طرحه بايد لږ تر لږه نوې وي.کېدی شي د يوه ځوان ليکوال ذهن ته دا ورشي، چې په اسانۍ سره يوه طرحه نه شي موندل کېدی، خو بېلابېلو ليکوالو د ډېرو کلونو په ترڅ کې له بېلابېلو طرحو ځخه کار اخيستی او ورباندې يې کار کړی دی. خو په دې برخه کې بله چاره داده چې موږ بايد د موضوع بېلابېل اړخونه په پام کې ونيسو. که خپل ليدلوری پر کار واچوو او د موضوع بېلابېل اړخونه په پام کې ولرو، موږ به غوره او د باور وړ داستاني طرحې ولرو.

لنډه دا چې په طرحه کې بايد داسې يو کار وکړو، چې د لوستونکي تلوسه راوپاروو. هغه د شك او انتظار په حالت کې وساتو. په داسې حال کې لوستونکي له ځانه پوښتي چې: اخر به څه کېږي؟ دغه کار لوستونکي هڅوي چې داستان تر پايه ولولي. يو بل چل چې د طرحې د پېچلتيا لپاره کارېده. هغه د طنز مسئله ده. په داستان کې درې ډوله طنزونه وي: د موقعيت طنز، نمايشي او ګفتاري طنز.

د موقعيت طنز، دهغه څه پايله ده او په هغه څه کې راڅرګندېږي، چې ظاهراً طرحه وي او واقعيت نه لري. (د هغه څه څرګندونه چې دی او بايد وي).

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

نمایشي طنز، هم هغه داستان ګڼل کېږي، چې خلك د پېښو په اړه خبرې کوي او وربانديې باوري دي. یانې د داستان شخصیتونه پرته له دې چې وپوهېږي څه ووایي، خبرې کوي. خو لوستونکي چې د پېښو په اړه ډېره احاطه او ژورتیا لري، د داستان د انسانانو د خبرو په مانا ښه پوهېږي.

ګفتاري طنز، د بیان او د یوه داستاني شخصیت ترمنځ یو تضاد دی. له دغو ټکو څخه د طرحې د رښتینې کولو او پېچلې کولو لپاره کار اخیستل کېږي.

په هر حال، باید څرګنده شي، چې "طرح" د یوه په زړه پورې او ښه داستان د جوړښت په برخه کې ارزښتمن رول لري، کېدی شي طرحه د یوه ښه داستان زړه نه وي، خو د هډوکو له جوړښت پرته به زړه هم ژوندی نه وي.

همدلته باید دې ټکي ته اشاره وشي، چې تجربه لرونکی پوه او برلاسی داستان لیکونکی، هڅه کوي د داستان په جوړښت کې طرحه داسې وغزوي، چې لوستونکي د داستان د نورو اجزاوو د اړیکو شننې ته هم وخت پیدا نه کړي.

استادانه طرحه هم بشپړ جوړښت لري، هم منطقي اوج او پایلې ته رسېږي، هم یې توکي سره تړلي دي او هم متقابل روابط سره لري. وړاندې مو هم ورته اشاره وکړه، چې کله- کله کېدی شي د داستان لیکلو پر وخت، لیکوال په خپله طرحه کې زیاتونې او کمونې ور وګټي. خو دا ټول د داستان د نړۍ نااټکل شوي پرمختګونه اولاسته راوړنې دي، نه د طرحې لومړنیو کرښو ته کوم ګوزار.

د یوه ښه داستان طرحه، نه شي کولای چې د داستان له ټولیز مفهوم او شخصیتونو څخه بېله شي.

د دې برخې په پای کې دا یادونه په کار ده چې، طرحه باید ډېره تکراري، عادي موضوع، دودیزه پېښه او کلیشه یې نه وي. داستاني طرحه د "او.هنري" لیکنه ده چې د "داستان لیکنې هنر" نومي کتاب کې راغلې ده. هغه د یوې غوره طرحې په باب کاږي:

"یوه کارګره نجلۍ له ډېرې مودې راهیسې ناروغه ده. ورځ په ورځ ډنګرېږي، ډاکټر یې ګاونډی دی، هغه یو زوړ سړی دی. یو سپین ږیری انځورګر یې هم دوست دی. دوی ټول هڅه کوي، خو د نجلۍ له ژوند څخه امید ختلی دی. منی دی او د پېچك د ونې ژېړې پاڼې یوه په بلې پسې رژېږي. ناروغه نجلۍ دکټ له لوړې څخه د پاڼو رژېدو ته ګوري او له ځان سره سوچ کوي چې د وروستۍ پاڼې په رژېدو سره به هغه هم ومري.

ډاکټر وایي، ناروغ چې کوم تصور لري، د هغه له کبله به خپل ژوند له لاسه ورکړي. خو که هغه هیله منه کړای شي، کېدی شي روغه شي.

خو په ونه کې یوازې یوه پاڼه پاتې ده، نجلۍ هم یقین لري، چې د هغې پاڼې په رژېدو سره به ومري. د شپې مهال باد چغې وهي او توپان هم غرمبېږي. خو پاڼه پرخپل ځای پاتې ده او نجلۍ ته ګوري. نجلۍ هم د زړه قوت مومي او د ناروغۍ ستونزې زغمي. لا یې دا ربړه پایته نه ده رسېدلې، چې سپین ږیری انځورګر، په خپلو کولمو کې د

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

ورپېښې ستونزې له کبله مري. سپين ږيري چې وليدل باد به هغه وروستۍ پاڼه له ونې څخه راجلا کړي، نو د شپې يې زينه او څراغ راواخيست او پر دېوال يې يوه پاڼه انځور کړه."

دا يوه طرحه ده، چې "او.هنري" له هنرمندانه استفادې او ښکلي جوړښت څخه يې په کار اخيستو سره، د "وروستۍ پاڼې" داستان جوړ کړ.

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

نور ټکي

د داستان سرلیك:

لکه څنګه چې هر کس او هر شی یو نوم یا سرلیك لري، نو هر ادبي اثر هم باید خپله پېژندپاڼه ولري. موږ د داستان نوم، د هغه پېژندپاڼه ګڼلای شو، د داستان نوم باید په غور سره وټاکل شي. ځکه سرلیك او نوم د لوستونکو د پام راګرځوني یو ارزښتمن لامل ګڼل کېږي.

د داستان نوم، یا سرلیك باید ښکلی او زړه راکښونکی وي. ددې تر څنګ لکه څنګه چې په نامستقیم ډول د داستان موضوع ته نژدې دی، باید دومره څرګند هم نه وي، چې په لومړي نظر سرې ته ټوله موضوع روښانه کړي، ځکه په دې توګه د داستان راکښون کمېږي. لوستونکي بیا داستان تر پایه نه لولي.

کېدی شي داستان ته یوازې یو توری د سرلیك په توګه وټاکل شي، لکه: "مور"، یا یوه جمله لکه: "اوبه چې له چینې څخه بېلې شوې". کېدی شي د داستان نوم دوه تکراري توري وي، لکه "باران- باران" یا هم دوه غیر تکراري توري، لکه: "د حیواناتو کلا".. داستان ته داسې نوم هم ورکولای شو، چې د پوښتنې بڼه ولري، لکه: "شعر څه دی؟."

کولای شو داستانونو ته ځینې ادبي نومونه ورکړو، لکه: "د پتنګانو ټپې وزرونه."

په ټولیز ډول، د داستان، نوم اینښوول، خپل ارزښت لري، چې د لیکوال ذوق او سلیقه هم څرګندوي.

د داستان پیام:

موږ پیام د داستان لنډیز او نچوړ ګڼلای شو. هغه څه چې لوستونکی د داستان تر لوستلو وروسته د پایلې په توګه ترګوتو کوي. طبیعي خبره ده، چې دغه مهمه مسله باید د داستان په رګ- رګ کې ځای کړای شي .

دا ښه کار نه دی، چې لیکوال د داستان په پای کې په مستقیم او ناڅاپي ډول پر خپلو لوستونکو یوه خبره وروتپي. په حقیقت کې د پیام غیر مستقیموالی د داستان له اصلي ځانګړنو څخه ده، لکه وړاندې چې ورته اشاره وشوه، باید د داستان پیام د داستان له پیله تر پایه پورې تر پام لاندې وي. نو په ګرد داستان کې هره پېښه او خبرې اترې د داستان "پیام" لېږرونکی دی. ښه او غوره پیام هغه دی، چې لوستونکی یې تر مطالعې وروسته ترلاسه کړي. پیام باید داسې جوت او ارزښتمن وي، چې د لوستونکو ذهن او زړه ته لار ومومي او تر ډېره حده یې بوخت وساتي.

ارزښتمن او ښه پیام هغه دی، چې د انساني او الهي مسایلو کتونکی او د لوړو ارزښتونو لېږدوونکی وي، ځکه چې په بشري قاموس کې "وخت" ډېر ارزښت لري. نو د داستان لوستونکي او لیکوال باید له وخت څخه د ګټه اخیستنې چل زده کړي. هسې دې د منفي او خنثی پیامونو په لوستنې او لیکلو سره خپل وخت نه خرابوي.

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

کېدی شي هر داستان یو، یا څو اصلي، یو یا څو فرعي پیامونه ولري، خو یو داستان باید خامخا یو "اصلي پیام" ولري. "اصلي پیام" تل جوت مطرح کېږي، چې د داستان اصلي ستن ده.

داستاني نثر:

که داستان لیکونکی غواړي له خلکو (یا خپلو لوستونکو) سره اړیکي ټینګ کړي او هغوی ته یو برېمن پیام ولېږدوي، نو باید مقابل خلك وارزي، د هغوی له ژبې سره دې بلدتیا ومومي. داسې نثر دې ولیکي، چې ټول وربانديې وپوهېږي، ځکه چې دغه اړیکي به په بري سره وغزول شي.

نثر، د داستان د کشش او د پیام لېږدونې لپاره له ارزښتمنو توکو څخه ګڼل کېږي. د لیکوال لپاره "توري" د کار اوزار یا داسې چوکاټ دی، چې بڼه، هدف او پیام یې مل وي. دغه اسکلېټ د نثر په مرسته بشپړېدی شي.

نو توري او جملې، یا په بله و ینا، نثر، ځانګړی ارزښت مومي. ځکه چې د لیکوال فکر، احساس او تخیل د همدغو تورو او جملو په مرسته لوستونو ته لېږدول کېږي. پر دې بنسټ د سوچونو او انګېرنو د ښېړنې لېږدونې لپاره باید سمه او ګټوره لار وټاکل شي. دغه لار د غوره داستاني نثر ټاکنه ده.

دا هم باید هېر نه شي، چې د داستان هره برخه، له نورو برخو سره اړیکه لري، دا د همدغو توکو پیوند او یووالی دی، چې د داستان په نوم یې یو واحد شکل رامنځته کړی دی.

پر دې بنسټ، سره له دې چې د داستان هر توکی خپل ځانګړی ځای او ارزښت لري، د داستان پر نورو جوړښتونو هم اغېز لري. که موږ د داستان یو عنصر له منځه یوسو، په داستان کې به ستره نیمګړتیا رامنځته شي .

نثر هم خپل ځای او رول لري. له بله اړخه، د هر کار د زده کړې لپاره په هره رشته کې د زده کوونکو ذوق او استعداد ته په پام سره، د استاد شاګردي کول، یوه ارزښتمنه مسله ده. په لیکوالۍ کې هم باید دغه ټکي ته زیاته پاملرنه وشي. ځوان لیکوالان باید په ویاړ سره د فن د استادانو شاګردي وکړي، چې پرمختګ یې په برخه شي .

په حقیقت کې د سترو لیکوالو د نامتو اثارو مطالعه او د هغوی د کار پر څرنګوالي غور کول، کولای شي له داستاني تکنیکونو سره زموږ بلدتیا زیاته کړي. دلته به په پرله پسې ډول د نثر څو ځانګړنې واوډو:

داستاني نثر باید ښکلی وي، ښکلي لیکل غوره دي، خو ښکلي لیکل باید نور مسایل تر شعاع لاندې ونه نیسي.

داستان لیکونکي باید د تورو په ټاکنه کې، یا هم په ټولیز ډول د داستان په نثر کې زیاتی ونه کړي، نه دې بېغوره پاتې شي، بلکې په دې برخه کې اعتدال تر ټولو غوره دی.

د تورو سم او په غور سره ټاکنه ځانګړی ارزښت لري، ځکه ویلي یې دي، چې هر توری پر خپل ځای ښکلی دی.

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

باید له زیاتو خبرو ډډه وکړئ، خبرې مو باید لنډې او اغېزناکې وي، نه اپلتې!

نبه به دا وي چې کلیشه یي جملې او تکراري توري ونه کارول شي.

په داستان کې له پېچلتیا څخه ځان وساتئ.

په نثر کې نوښت ډېر مهم دی، تاسې پخوانیو، زړو شویو او بې ارواوو تورو ته اړتیا نه لرئ.

د داستان نثر باید سره راغونډ، ژوندی، نرم او ښکلی وي، چې لوستونکي د داستان نړۍ ته راوبولي.

ساده ګي، د داستاني نثر بله ارزښتمنه ځانګړنه ده.

د نثر په انډول دې د داستان موضوع ته هم پاملرنه وشي.

د داستان هره موضوع ځانګړي نثر ته اړتیا لري. خو باید د نثر وړتیا ته وکتل شي، چې د داستان لپاره وړ وي. دا هغه څه دي، چې د داستان لیکونکي او مقاله لیکونکي د نثر توپیر کوي.

خو، بله مسله هم باید هېره نه شي، چې هغه زموږ په داستاني نثر کې ماته لیکنه ده. په دې برخه کې خلك بېلابېل نظرونه لري .

ځینې کسان د خبرو اترو (محاورې) ښه لیکل (په ماتو تورو سره) غوره ګڼي. بله ډله بیا کتابي لیکنې ته ارزښت ورکوي.

خو باید یادونه وشي، چې داستاني ادبیات هم باید د ژبې له اصولو سره وفاداره وي او هم یې په ساتنه کې مرستندوی وي، چې د ادبیاتو لوړ مقام مو هماغسې اوچت پاتې شي. نو په کار ده چې توري په سم او وړ ډول وکارول شي.

کله- کله د داستان فضا داسې وي، چې د صمیمیت لپاره ماتو تورو (خبرو اترو) ته اړتیا پېښېږي. نو پردې بنسټ لیکوال دې وګوري، که داسې لیکنې ته اړتیا وه، ودې لیکي. طبیعي خبره ده چې که د داستان لپاره اړتیا وه او لیکوال هم دا وړتیا ولري، چې له محاورې څخه کار واخلي او دا لیکنه په استادانه ډول وکړای شي، نو څه خبره نه ده.

خو لکه څنګه چې ورته اشاره وشوه، د کار طبیعي بڼه هماغه په کتابي بڼه لیکل دي. بیا دې هم پاملرنه وشي، چې د شخصیتونو خبرې اترې کېدی شي د خبرو اترو په عادي بګڼه راشي.

وروستۍ خبره همدا، چې نثر یانې د تورو ټاکنه، د جملو لنډوالی او اوږدوالی، وزن او اهنګ... چې دا په لیکوال او بېلابېلو ویندویانو پورې اړه لري.

نثر، د داستان د یوه بېل احساس او عاطفې د بار لېږدوونکی دی. چې د تورو په کارونه کې باید ورته پام وشي.

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

د داستان لیکونکي کار:

یو داستان لیکونکی څه کوي؟

دا هغه پوښتنه ده، چې د دې کتاب په پای کې ورته اشاره کوو او د داستان څوان مینه وال پرېږدو، چې د دې واټ (سړك) په پیل کې د پرمختګ پر لوري ګام واخلي او له خپلو تجربو یا هم ښوونکو څخه مرسته وغواړي.

یو لیکوال، داستان: "ځلوېښت پوښ لرونکې بوخڅه" ګڼي. تاسو به هم لیدلي وي، چې زیاتې مېرمنې له زړو ټوټو (ټوکرانو) او اضافي کالیو څخه یوه بوخڅه جوړوي.

په یوه مانا، د داستان لیکونکي کار هم همداسې دی. هغه د یوه هنرمند په څېر، په خپل نوښت سره له هرځای څخه بېلابېل او سره پاشلي توکي ټولوي. بیا یې سره پیوندوي او یو اغېزناك واحد داستان ترې جوړوي.

د شخصیت جوړونه، خبرې اترې، ځانګړنې، پېښې او د داستان غوره واړه توکي، لیکوال هڅوي، چې له خپل چاپېریال څخه د منل شوي اغېز په رڼا کې پنځونه (تخلیق) وکړي.

نو د داستان لیکونکي د کار ظرافت دا دی، چې دغه پیوندونه باید ډېر ظریف، دقیق او ښکلي وي، چې لوستونکي وربانديې ونه پوهېږي.

مورږ، په دې ټولګه کې هڅه وکړه، چې هغه سترې داستاني ټوټې تاسو ته درډالۍ کړو.

اوس د دې وخت را رسېدلی، چې تاسې لاس په کار شئ. "ستن و تار" یا "د مطالعې تار" راواخلئ او د "داستان بوخڅه" وګنډئ.

الحمد لله

د ژباړې نېټه

/1382مرغومی/27/26 مه

کابل- خیرخانه مېنه، د ژمي سړه شپه

12بجې

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

اعترافات يا داستاني شرحه

اعترافات هم په نامحسوس ډول له رمان سره تړاو لري. اکثره د حال د شرحې ليکونکو هڅه کړې، چې د داستاني خوځښت تر اغېزې لاندې يوازې د خپل ژوند تجربې او پېښې غوره وګڼي، چې په پايله کې يوه بشپړ سرمشقي جوړښت ته لار پرانيزي.

پر دې بنسټ ويلای شو: کله چې يو ليکوال د خپل ژوند پېښې او ځانګړنې ليکي، نو ليکنو ته يې اتوبيوګرافي وايي. دغه غيرداستاني ادبي شکل له داستاني عناصرو څخه برخمن دی، چې ډېر به په زړه پوری هم وي. خو مادام، بيا داسې ليکنه داستان نه ګڼي، چې ليکوال يې تر ډېره کچه پر تمثيل تکيه کوي.

اوس که ليکوال د واقعيت له ستايلو لرې وړاندې ګام کښېږدي او يوازې هغه تجربې يا پېښې غوره کړي، چې د هغه له شخص څخه يوه څېره او شخصيت جوړ کړي، يوه سوچ او لېوالتيا ته يو جوړښت ورپه برخه کړي، يانې له واقعيت څخه لرې وړاندې لاړ شي، نو دغې داستاني بڼې ته "اعتراف" وايي.

ويل کېږي چې د دې ډول (بڼې) نوښتګر قديس اګوستين (430_354) دی. ژان ژاك روسو هم د دغه ډول داستاني قالب يوه بڼه رامنځته کړې ده.

تر روسو وروسته رمان او اعتراف سره راونغاړل شول او په پايله کې داستاني اتوبيوګرافي رامنځته شوه.

داستاني ژوندليك هم له همدغو ډولونو څخه يو دی. خو توپير يې دا دی، چې ليکوال يې له تجربو، يا هم د خپل ژوند له پېښو څخه د ګټه اخيستنې پرځای، بل کس د خپلې ليکنې د سرچينې په توګه ټاکي.

نو اعترافات يا داستاني شرحه، د انسان دروني احساساتو او فکرونو ته ځير ده. خو د منځپانګې له مخې تر ډېره ځايه فکري او نظري مسايلو ته لاس غزوي.

زياتره اعترافونه نظري او فکري مسايلو ته د ليکوال د لېوالتيا او خوښې له کبله په يوه مذهبي، سياسي او هنري زمينه کې رامنځته کېږي.

منيپوسي طنز:

زيات داستانپوهان، د ګاليور د يونليك کتابونه او د جاناتان سويفت ليکنې په داستان کې شمېري، خو رمان ورته وايي .

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

ښکاره ده چې د ګالیور سفرونه یو ډول اعترافونه یا رمانس هم ګڼلای شو. په دې توګه باید چې دغه دول داستانونه، په ځانګړې توګه د ولټر په قلم کاندید شوې لیکنې، د داستان یو مستقل شکل وګڼو.

دغه ډول داستانونو ته یې د منیپوسي طنز نوم ورکړی دی. د نوموړو وجه یې هم دا ګڼي، چې د دې بنې نوښتګر یو یونانی لیکوال (منیپوس) دی. د هغه اثار پاته نه دي، خو شاګردان یې د هغه د کار بڼه تر اوسه روانه او ژوندۍ ساتلې ده. منیپوسي طنز، د انسان د ځان په پرتله د هغه ذهني لېوالتیا ښېږي .

له اعترافاتو سره یې توپیر دا دی، چې د مجردو فکرونو او نظرونو په ښرګندولو لاس پورې کوي. خو د شخصیت جوړونې له اړخه یې کار له رمان سره توپیر لري. په منیپوس طنز کې د چلند له مخې شخصیتونه ټاکل کېږي. شخصیتونه دودیز انسانان او د زمان و مکان محصول نه دي، بلکې ویندویان دي. ځانګړی دریځ او تګلاره لري. په بله مانا رمان لیکونکی شر، حماقت، تعصب او ځورونه د ټولنیزې ناروغۍ په توګه راپېژني. په داسې حال کې چې د منیپوسي طنز لیکوال، دا د انسانانو خپله ناروغي او ناپوهي ګڼي.

رمان لیکونکی خپله ژورتیا او شته د انساني اړیکو د تجزیې او تحلیل له لارې ښرګندوي. په داسې حال کې چې د منیپوسي طنز لیکوال یوازې له معقولو مضامینو او د مسایلو له متفکرانه کتنې سره سر و کار لري او په نظري بحثونو سره خپل اغېز زیاتوي.

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

په داستان کې د شخصیت عنصر

شخصیت هغو کسانو ته ویل کېږي، چې په داستان، ننداړلیك او... کې د لیکوال د ذهن زېګږنده وي. په دې پیدایښت کې لیکوال کولای شي په ازادانه توګه عمل وکړي. شخصیت ته "کرکټر" هم وايي. په پښتو کې ورته "اتل_ قهرمان" هم ویلای شو.

په داستان کې شخصیت ډېر ارزښت لري او د داستان له ارزښتمنو او مهمو عناصرو څخه ګڼل کېږي. موږ ووېل چې داستان لیکونکی، د عمل دا ازادي لري، چې په خپله خوښه اتل، یا اتلان وټاکي. طبیعي خبره ده، چې د لیکوال له خوا دا ا تلان له هغو کسانو څخه ټاکل کېږي، چې په ورځني ژوند کې ورسره مخ دی.

تېر وخت به لیکوالو په خپلو داستانونو کې د عجیبه او هېښوونکو اتلانو په اړه کیسې کولې او ډېر حیرانوونکي کارونه به یې ورپورې تړل .

خو اوس په دې باور دي، چې شخصیتونه باید پر خپلو ټولو پېچلتیاوو سربېره ښتیني وي، یا هم لږ ترلږه ښتیني وبرېښي. یانې لوستونکي باید دغه اتلان له ویناوو او کارونو سره یوځای ومني. د داستان د نورو عناصرو په پرتله شخصیتونه ډېره تلوسه راپاروي او د باور لامل ګرځي. بیا تر څېړنې او تجزیې لاندې نیول کېږي. په یوه مانا د داستان د عنصرونو ژوندي پاتېدو یو غوره والی هماغه شخصیتونه دي، چې د داستان په بهیر کې ورسره مخ شوي او روږدي شوي یو.

پر همدې بنسټ ویلای شو، چې شخصیتونه باید لوستونکو ته معقول، د باور او منلو وړ وي، چې لوستونکي په منطقي او بشپړ باور سره د پام وړ پېښه تعقیب کړي او د داستان پیام ترلاسه کړي، ترې خوند او پند واخلي.

یونانیان، شخصیت هماغه برخلیك (سرنوشت) ګڼي، دغه راز "هنري جیمز" بیا باوري دی، چې شخصیت هماغه د پېښې ټاکونکی او پېښه د شخصیت پرانیستونکی دی.

یو ژوندی او ښه شخصیت باید درېیو لاملونو ته وفاداره وي:

الف: په خبرو او عمل کې ثبات او پایښت:- د پام وړ شخصیت باید د داستان تر پایه پورې ثابت پاتې شي. (په کارونو او ویناوو کې) نه دا چې هره شېبه یو کار وکړي او یو څه ووایي. البته شخصیت کولای شي خپله وینا او عمل بدل کړي. په دې شرط چې لیکوال د خپلو اتلانو د بدلون لپاره قانع کوونکي دلیلونه ولري.

ب: د چلند د بدلون او دوام لپاره د معقولې انګېزې لرل:- په دې مانا چې لیکوال باید د خپلو اتلانو د ټولو ویناوو او عملونو لپاره ټینګ دلیلونه ولري. ډېر منطقي او قانع کوونکي دلیلونه.

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

البته وړ نه ده چې لیکوال دې هره شېبه د اتلانو د ادلون بدلون له کبله لوستونکو ته څه ووایي. خو دا د هر لوستونکي طبیعي حق دی، چې لږ تر لږه د پېښې په پای کې د اتلانو د چلندونو د بدلون علت ځان ته څرګند کړي.

ج: رښتیني او منطقي اوسېدل: - داستاني شخصیتونه باید رښتیني او منطقي وي. لوستونکي باید دا احساس ترلاسه کړي، چې دغه شخصیتونه د ژوند په عادي پېښو کې هم لټولای شي. نو شخصیت باید د تقوا مجسمه، یا د پستۍ او پلیدۍ ښکارندوی نه وي. لوستونکی باید د داستان اتل ومني، چې د هغه او داستان ترمنځ اړیکه ټینګه کړي، په همدې توګه شخصیت باید له ناممکنو خصلتونو څخه یو ترکیب شوی توکی وي. شخصیت باید رنګین او ژوندی وي. د شخصیت جوړونې لپاره کولای شو، د لیکوال له خوا له مستقیمې څرګندونې یا هم د شخصیت له څرګندې ارایې څخه مرسته وغواړو، یا دا چې د شخصیت له لرې څرګندونې او شرحې څخه ګټه پورته کړو .

د یوه شخصیت د پېژندنې تر ټولو غوره لار خبرې اترې، حرکت او پوهونه ده. طبیعي خبره ده چې لیکوال باید خبرې ونه کړي او څه ونه وایي، بلکې باید هرڅه څرګند کړي، شخصیت هم د خپلې وینا او چلند په مرسته ځان راپېژني. که له داستان څخه کوم شخصیت لیرې کوو، باید چې د داستان جوړښت ته زیان ونه رسېږي. شخصیت زېږوونکی دی، باید چې داستان ته را وارد نه شي، پوهېږو چې په داستان کې فرعي شخصیت یا شخصیتونه هم شته. فرعي شخصیتونه یو مخ لري، چې ترپایه نه بدلېږي، یوه یا دوې ځانګړنې لري، په بیره راڅرګندېږي، د دوی کار د اصلي شخصیتونو یا اتلانو څرګندتیا او رنګینول دي.

په طبیعي ډول، هر شخصیت په یوه مکان او وخت کې ژوند کوي، دغه ټکی هم د هغه شخصیت پر خوی، فکر او چلند اغېز اچوي، چې داستان لیکونکی یې باید هېر نه کړي. شخصیتونه په دوو ډلو وېشل شوي دي: تم شوي شخصیتونه او ګرځنده شخصیتونه.

تم شوي شخصیتونه: هغه شخصیتونه دي، چې بدلون نه مني، یا هم لږ بدلون مومي، په دې مانا چې د داستان په پای کې هماغه وي، چې په پیل کې وو.

ګرځنده شخصیت: هغه شخصیت دی، چې په داستان کې په پرله پسې ډول د بدلون په حال کې وي. دغه بدلونونه کېدی شي برسېرن، یا ژور، محدود او پراخ وي.

د دې ټکي یادونه هم ضروري ده، چې په هر داستان کې باید د شخصیتونو د بدلون هیله ونه لرو، ځکه لنډ داستانونه، د شخصیتونو د دغسې بدلون لپاره وخت او حوصله نه لري.

لیکوال له څو لارو کولای شي د اتلانو ځانګړنې او کارونه مطرح کړي: د نوم په وسیله، د ستاینې او تشریح په مرسته، د خبرو اترو یا هم عمل په واسطه. د اتل نوم د هغه د ځانګړنو د پېژندنې لپاره یوه کیلي ده، چې تر یوه حده څرګندوي، دا اتل د کوم ځای دی او یا هم په کوم مذهب پورې اړه لري.

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

داستاني شخصیتونه د ستاینې او تشریح له لارې هم ځرګندولای شو. لیکوال کولای شي د حال په ځرګندولو سره، چې اتلان څوك دي، د کوم ځای دي، ظاهري چاپېریال یې څنګه دی، د اتل په ځرګندونې لاس پورې کړي .

دریېمه لار، عملي یا نمایشي چلند دی. ځرګنده خبره ده، چې اتلان، کله چې له پېښې سره مخ کېږي، په ځانګړو موقعیتونو کې د ځانګړو غبرګونونو په ښوولو سره ځان ښیي.

په پای کې باید ووایو چې کولای شو د شخصیتونو د فکرونو او خبرو اترو له لارې، یا هم د نورو د قضاوت له مخې د اتلانو د پېژندنې پر لوري ګام واخلو.

په داستان کې د منلو او بریو کچه د لیکوال په مهارتونو او تکنیکونو پورې اړه لري، که موږ وغواړو چې د یوه داستان په شخصیت جوړونې لاس پورې کړو، لومړنۍ پوښتنه چې باید له ځانه یې وکړو، دا ده چې دا داستان د چا پېښه ده؟ او نورې پوښتنې: د اصلي او فرعي شخصیتونو ترمنځ اړیکه، د هغوی د توپیر او ورته والي حدود، د غه راز د شخصیتونو د پوهېدنې ورتیا، د هغوی د کارونو د انګېزو او د کارونو معقولوالی. ایا شخصیتونه په ټولیز ډول توانېدلي چې په لوستونکو کې همدردي او (ذات خوښونه) وهڅوي؟ او دا ډول نورې پوښتنې...

د پای خبره دا چې زموږ په نظر، شخصیت جوړونه باید داسې وشي، چې ښوونیز اړخونه هم ولري. یا په بله وینا د هغو اتلانو په جوړولو لاس پورې کړي، چې وینا او چلند یې پند لرونکي وي او لوستونکي باید ښو او نېکو کارونو ته وهڅوي.

Download from: ketabton.com

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library